

*Вознюк О.В., доктор педагогічних наук, професор,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

НЕГАТИВНІ ТА ПОЗИТИВНІ НАСЛІДКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Одна з головних тенденцій сучасного світу взагалі та освітньої сфері зокрема є експотенційне зростання кількості інформації, значне підвищення ролі особистості, інтелектуалізація її діяльності, вкрай динамічна зміна техніки і технологій. Все це потребує інноваційного рівня викладання освітніх дисциплін, забезпечення готовності до праці в нових умовах суб'єктів освітнього процесу. Відповідні закони України у сфері освіти зазначають стратегію розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки усіх сфер діяльності особистості сучасного фахівця через цифровізацію освіти. Крім цифровізації освітнього простоту зараз виявляється актуальною і так звана «кіберсоціалізація», що постає процесом якісної зміни структури самосвідомості особистості та її потребнісно-мотиваційної сфери під впливом і внаслідок використання/розповсюдження сучасних цифрових технологій.

Загалом, можна говорити про загальнопедагогічні аспекти цифровізації освітнього простору (В.Ю.Биков, І.Є.Булах, М.І. Жалдак, В. К. Цонєва та ін.), дидактичні аспекти (В. В. Одегова, І. В. Синельник, Н.Ф. Тализіна та ін.), про методіку застосування сучасних засобів цифровізації освітнього простоту (Т. В. Габай, Ю. І. Лобанов та ін.), принципи реалізації цифровізації освітнього простоту у процесі викладання різних дисциплін (О.Г.Глазунова, І.О.Теплицький, О.Ю.Афанасьєва, Л. С. Глоба, М. М. Козяр, Ю. В. Лук'яненко, І. В. Сальник, О. М. Спирін та ін.). Цифровізація освітнього простоту є предметом дослідження таких зарубіжних науковців, як Т. Барський, С. Бандерсон, Т. Ейджер, А. Лесгодс, Г. Кедровіч, Й.-Л. Мартинанд та ін.

Відповідно, можна говорити про негативні та позитивні наслідки цифровізації освітнього процесу у їх діалектичній єдності, чому і присвячені наші тези.

Позитивні наслідки цифровізації освітнього простоту є загальновідомими.

Перш за все, це швидке збільшення обсягу інформації, що передається. Доступність інформації позбавляє учасників освітнього процесу необхідності витратити велику кількість часу на пошук потрібних даних.

Крім того, цифровізація освітнього простоту надає можливість 24-годинної доступності навчальних/освітніх ресурсів, оскільки цифровізація освіти дозволяє учням обирати для навчання будь-яку зручну пору дня.

Можна говорити і про нові джерела доходу для бізнесу, оскільки цифровізація освіти є джерелом для розвитку нових продуктів на ринку освітніх послуг.

При цьому освіта стає доступнішою, інструменти онлайн-навчання долають бар'єри, роблячи освіту доступною для дітей у всьому світі.

Для вчителя стає можливим скорочення утомливих завдань. Завдяки цифровим інструментам та автоматизації вчителя не завантажені рутинною повсякденною роботою, за допомогою програмного забезпечення педагоги мають можливість відстежувати відвідуваність, створювати записи та надсилати автоматичні відповіді та нагадування учням та ін.

З іншого боку, доцільно говорити й про *негативні наслідки цифровізації освітнього простору, у тому числі у контексті медіаосвіти.*

Так, науковці й освітяни починають розуміти, що телевізор і комп'ютер певним чином обмежують багатство тілесного сприйняття дійсності, скасовувавши функціональну рівність між сприйняттям образу і звуку, оскільки наприклад, музика, яка звучить з колонок або мова невидимого диктора частовиходить з абсолютно іншої сфери реальності, ніж зображення на екрані. Більш того, враження від почутого і побаченого відокремлені від тілесної активності дитини, яка під час перегляду передачі переходить у стан вищого ступеня нерухомості. Так, М. Шлітцер відзначає, щотелевізор, відео і комп'ютер спричиняють руйнівну дію на здоров'я дитини, навіть якщо йде найкраща дитяча програма, передача про тварин або навчальна програма. Використання комп'ютера у навчальних цілях у ранньому шкільному або навіть у дошкільному віці також є непродуктивним. Так, результати дослідження у 2000 році 200 ізраїльських шкіл, з яких 122 були забезпечені комп'ютерами, засвідчили, що навіть урок математики, на якому був використаний комп'ютер, не дав значних покращень академічної успішності, скоріше навіть виявив тенденцію погіршення [1].

У 2003 році вийшла книга Т. Опенгеймера *«Flickering Mind»* («*Мерехтливий розум*»), де автор розмірковує про негативні наслідки цифровізації освітнього процесу. Разом з очевидними перевагами, використання інформаційних технологій у сфері освіти призводить до виникнення «помилкових цілей», оскільки число комп'ютерів – це зручний показник «якості», і якщо комп'ютер ще і підключений до Інтернету, то кінцева мета інвестицій в освіту начебто досягнута. Т. Опенгеймер стверджує, що інформаційні технології в тому вигляді, в якому вони сформувалися на початку ХХІ століття, в принципі не здатні виконати покладених на них завдань автоматизації інтелектуальної діяльності, до якої відноситься сфера освіти. Відтак, Т. Опенгеймер переконливо показує згубність сучасної комп'ютеризації навчального процесу і доходить висновку, що навчання треба рятувати поверненням до традиційних безкомп'ютерних методів.

Аналіз різних негативних чинників впровадження комп'ютерних технологій в освітнє середовище дозволяє конкретизувати згубні наслідки зазначеного процесу.

1. Комп'ютери навчають людину діяти на оточення маніпулятивно-директивним, інструментально-силовим чином. Це має тенденцію призводити до насильницьких актів, що рельєфно ілюструється завдяки хакерським технологіям та лавиноподібним потоком комп'ютерних вірусів.

2. Комп'ютери шкідливі через прийняту в них двозначну логіку обробки інформації, яка сприяє формуванню в людини однозначного, «чорно-білого» анти творчого, біполярного мислення. У випадку, якщо в дитини не формується амбівалентне/діалектичне ставлення до об'єкта, і всі об'єкти здаються їй або гарними, або поганими без ніякого плавного переходу і якщо таке сприйняття навколишнього світу закріплюється на психічному рівні, то все це слугує передумовою для подальшого розвитку у напрямку шизоїдного типу, що характеризується атомарно-дискретним, агресивним, антитворчим сприйняттям світу. Суттєво, що саме амбівалентність як «баланс протилежностей» (П. Вайнцвайг) є живильним підґрунтям для розвитку творчої особистості (творчі особистості є парадоксальними істотами, що характеризуються амбівалентними, взаємовиключними психологічними і поведінковими особливостями) [2].

3. Впровадження комп'ютера як головного провідника видовищних технологій сучасності значно гальмує потребу та процес читання: «у вік електронних засобів масової інформації втратили відмінність періоди дитинства і дорослого життя. Поява телевізора перетворила, як стверджується, культуру в «емоційне споживання» кадрів, які змінюються на екрані кожні три секунди. Підраховано, що за перші п'ятнадцять років підліток проводить біля телевізора 16 годин, причому в кожній програмі він бачить як мінімум три сцени насильства. За свідченням нейропсихологів, це справляє надмірний вплив на праву півкулю, пов'язану з однобічним візуальним сприйманням зовнішнього світу, куди і переміщується активність дитини. В той же час нівелюється ліва півкуля, де розміщені центри мислення і мови... сучасна молодь більше уваги приділяє «агресивним формам культури», які розповсюджуються із швидкістю епідемії завдяки поширенню засобів масової інформації. А книга як джерело духовного розвитку відступає на другий план» [3].

За таких умов, нині непомірно активізуються елементи видовищної культури, коли в силу розвитку відповідних електронних засобів масової інформації в багато разів збільшилась кількість інформаційних (аудіо-візуально) сигналів, які надходять до молодої людини.

Водночас значно послабився чинник книжково-вербальної інформації. Останнє проявляється в тому, що діти сьогодні дуже мало читають книжки, зокрема художньої

літератури. Це призводить до примітивізації художньо-естетичної сфери людини, спотворюється функціональний зв'язок між півкулями її головного мозку. Залишаються нерозвиненими механізми відтворювальної уяви, вищий розвиток яких дозволяє читачеві не тільки відтворювати образи художніх творів, якими їх бачить письменник, але й повністю підпорядковувати свої образні процеси глибокому й точному аналізу тексту [1-3].

Якщо *психофізіологічною метою розвитку людської істоти* можна вважати досягнення стану функціонального синтезу півкуль (коли знаково-вербальна інформація, що сприймається переважно на рівні лівопівкульових психічних процесів, легко трансформується в образно-емоційну сферу правої півкулі, і навпаки), то нині різко зменшилися міжпівкульові трансформаційні процеси, знизилась здатність людини до вербалізації та девербалізації інформації, тобто спроможність "одягати" у знаково-вербальні "шати" емоційно-образну інформацію, і протилежна спроможність до зворотної трансформації знака в образ, слова – в емоцію. Така трансформація має місце саме у процесі залучення молодшої людини до художньої скарбниці людської цивілізації, що розвиває вміння людини генерувати образну інформацію у сферівласного художньо-естетичного уявлення, а це, у свою чергу, постає наріжною умовою розвитку творчого мислення [2].

Проведений короткий аналіз нівелює загальну ілюзію благотворності комп'ютеризованого навчання, оснований на цифрових пристроях, оскільки свідчать про помилковість пов'язаних з комп'ютеризацією навчання надій. За цих умов особливої актуальності набуває перспективна розвитку освітньої галузі у контексті впровадження нової освітньої парадигми та профілактичних заходів щодо загроз кіберсоціалізації: вікове обмеження доступу дітей в Інтернет і знаходження їх в соціальних мережі; навчання дітей і молодих людей методам проведення часу із користю для себе і оточення; відповідні законодавчі заходи щодо обмеження діяльності мас-медіа у напрямі пропаганди жорстокості, насильства, аморальної поведінки тощо; пропаганда здорового способу життя та ін.

Список використаних джерел:

1. Вознюк, О.В. (2013) Кіберсоціалізаційні наслідки комп'ютеризації як суттєвого чинника побудови сучасного інформаційного простору. Наукові записки Малої академії наук України. Збірник Наукових праць. Серія: Педагогічні науки. Вип. 4. С. 23-35.

2. Вознюк, О. В., Горобець, С. М. (2019) Використання концепції функціональної асиметрії півкуль головного мозку у побудові інформаційно-цифрової технології роботи з обдарованими дітьми та молоддю. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку. Матеріали методологічного семінару НАПН України. 4 квітня 2019 р. / За ред. В.Г. Кременя, О.І. Ляшенка; укл. А.В. Яцишин, О.М.

Соколюк. Київ. С. 312-321.

3. Вознюк, О.В. (2013) Реформування освіти у контексті сучасних освітніх міфів. Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія: монографія / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої. К.: ТОВ «Видавниче підприємство ЕДЕЛЬВЕЙС» С. 239-250.

4. Oppenheimer, Todd. (2003) The Flickering Mind: Saving Education from the False Promise of Technology. N.Y.: Random House, Trade Paperback. 528 p.